

**Ruben Bruneel &
Miet Hegge**
Koen Crul (coördinatie)

muzische **INSPIRATIE GIDS**

↪ ***Muziek maken
met grafische
partituren***

De site <https://leerkracht-basis.pelckmans.be> verleent toegang tot het online lesmateriaal voor de leerkracht bij deze inspiratiegids. Om toegang te krijgen, is het noodzakelijk om je aan te melden en de gebruiksvoorwaarden te accepteren.

Vervolgens klik je bij de P catalogus op 'Muzische vorming' en kun je doorklikken naar de gewenste inspiratiegids.

Voor wie kopiëren wil:

U vindt dit boek goed en wenst er kopieën van te maken. Besef dan:

- dat dit boek de vrucht is van intense arbeid: auteurs en uitgever hebben er heel wat geld en energie in gestoken;
- dat auteurs en uitgeverij van dit werk moeten bestaan;
- dat kopiëren zonder voorafgaande schriftelijke toestemming onwettig is.

©2024, Pelckmans Uitgevers nv
pelckmans.be
Brasschaatsteenweg 308, 2920 Kalmthout, België

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve in geval van wettelijke uitzondering. Informatie over kopieerrechten en de wetgeving met betrekking tot de reproductie vindt u op www.reprobel.be.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored or made public by any means whatsoever, whether electronic or mechanical, without prior permission in writing from the publisher.

Bij de samenstelling van *Zeppelin Muzische inspiratiegids Muziek maken met grafische partituren* hebben wij teksten en illustraties ontleend waarvan wij de bron niet hebben kunnen achterhalen. Mogelijke rechthebbenden kunnen zich tot de uitgever wenden.

Omslagbeeld: Pelckmans Uitgevers
Lay-out: Thais Van Dorst (Dynamic Designs)
Tekeningen: Steven De Waele

D/2024/0055/519
ISBN 978 94 6401 987 2
NUR 194, 195

pelckmans.be [pelckmansbasis](https://www.pelckmansbasis.be) vimeo.com/Pelckmans

WOORD VOORAF

Kijk eens om je heen, grafische partituren vind je overal.

Tijdens de eerste brainstormsessies voor het boek over grafische partituren schoten onze gedachten alle kanten uit. Overal zagen we partituren, alles had potentieel en de meest gekke ideeën passeerden de revue. Het witte schrijversblad – grote vellen papier – raakte in geen tijd gevuld met best-wel-oké-lesideetjes, maar ook totaal onbruikbare concepten. Voor we goed en wel begonnen waren, reden we onszelf vast in een overdaad aan misplaatste originaliteit.

Moesten we zo nodig van een wit blad vertrekken? Was dat witte blad wel echt wit? En wat wilden we eigenlijk vertellen met dat boek? De ideeënvloed werd on hold gezet. Dit punt moest eerst een antwoord krijgen. We wilden op een doordachte manier schrijven over datgene waar we graag en met passie over vertellen: musiceren met kinderen en jongeren, communiceren via muziek.

Toen we elkaar leerden kennen als lector in een lerarenopleiding, nam de werkvorm grafische partituren voor ons beiden reeds een belangrijke plaats in onze dagdagelijkse muziekpraktijk in. We deelden ervaringen over het werken met kinderen en studenten, het raadplegen van naslagwerken en het bestuderen van (hedendaagse) grafische composities.

Grafische partituren – of kort door de bocht partituren met bollen, kleuren, lijnen, tekeningen, tekstflarden of allerlei abstracte symbolen – bleken tot onze grote fascinatie niet zelden de sleutel om mensen, jong en oud, op een laagdrempelige maar ook diepgaande manier aan het musiceren te krijgen. Een mooie staalkaart bieden van deze werkvorm, zonder exhaustief te willen zijn maar met respect voor de vele mogelijkheden, zou ons uitgangspunt én doel worden.

Het witte blad is nooit wit geweest. Het is gekleurd door tientallen composities, talrijke naslagwerken, tips en ideeën van veel collega's, maar bovenal de onbegrensde inventiviteit en inspiratie van de leerlingen waarmee we de afgelopen jaren hebben gewerkt. En ja, als je goed rondkijkt, zijn de partituren overal!

Miet en Ruben

**‘Muziek maken met
grafische partituren
stimuleert de creativiteit en
verbeelding van kinderen.’**

INHOUDSTAFEL

DEEL I	AAN DE SLAG MET DE ZEPPELIN MUZISCHE INSPIRATIEGIDSSEN	7
	1 Muzische inspiratie	
	2 Het lesverloop	
	3 Doelgericht werken vanuit een concept	
	4 Zelf aan de slag	
DEEL II	DE WERKVORM GRAFISCHE PARTITUREN	19
	1 Wat zijn grafische partituren?	
	2 Een korte historiek van de muzieknotatie	
	3 Grafische partituren in de klas	
	4 Grafische partituren en bouwstenen	
	5 Tien tips bij het werken met grafische partituren	
DEEL III	ACTIVITEITEN EN LESIDEEËN SMALL (4 TOT 6 JAAR)	47
	1 Vanuit de leefwereld	
	ACTIVITEIT 1 SPROOKJESBOS	49
	IDEE – Verjaardagstaart	
	IDEE – Muzikaal flatgebouw	
	IDEE – Sporentocht	
	2 Vanuit de context	
	ACTIVITEIT 2 KIJK UIT JE DOPPEN	65
	IDEE – Wat een weertje	
	IDEE – Zand tussen mijn tenen	
	IDEE – Nachstilte	
	3 Vanuit de kunst	
	ACTIVITEIT 3 DANS! DAAANNNSSS!	81
	IDEE – De poetsprins	
	IDEE – De draad van Calder	
	IDEE – Beer, hol!	

DEEL IV ACTIVITEITEN EN LESIDEEËN
MEDIUM (7 TOT 9 JAAR) **97**

1 Vanuit de leefwereld

ACTIVITEIT 4 MIJN STRAAT **99**

IDEE – Vang me als je kan

IDEE – In de boekentas

IDEE – BOEM!

2 Vanuit de context

ACTIVITEIT 5 DONDER EN BLIKSEM **119**

IDEE – Samenwerken

IDEE – Pfff ... verhuizen

IDEE – Transport

3 Vanuit de kunst

ACTIVITEIT 6 FINGERPRINTS **135**

IDEE – Waterwalk

IDEE – Het gefluister

IDEE – Dansende mannetjes

DEEL V ACTIVITEITEN EN LESIDEEËN
LARGE (9 TOT 12 JAAR) **151**

1 Vanuit de leefwereld

ACTIVITEIT 7 MUZIEKLAB **153**

IDEE – Spelen met kleuren

IDEE – Muzikale postkaart

IDEE – Emotiepartituur

2 Vanuit de context

ACTIVITEIT 8 METROLIJNEN **169**

IDEE – De Grote Oorlog

IDEE – Communicatiecode

IDEE – Een hart voor België

3 Vanuit de kunst

ACTIVITEIT 9 OVERBRUGGEN **187**

IDEE – Muzikale haiku's

IDEE – Aria

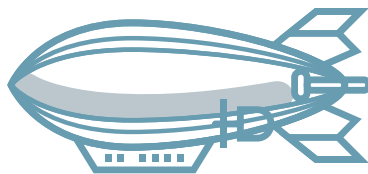
IDEE – Muziek voor het oog

DEEL I

AAN DE SLAG MET DE ZEPPELIN MUZISCHE INSPIRATIEGIDSSEN

- 1 MUZISCHE INSPIRATIE
- 2 HET LESVERLOOP
- 3 DOELGERICHT WERKEN VANUIT
EEN CONCEPT
- 4 ZELF AAN DE SLAG

1 MUZISCHE INSPIRATIE

Muzisch werken

Muzische vorming is een term uit het Vlaamse basisonderwijs waarin kunsteducatie, het leren met en over de kunsten, centraal staat. In Nederland gebruikt men de term **kunstzinnige oriëntatie**. In Vlaanderen zijn er eindtermen muzische vorming die leidend zijn voor de leerplannen van de diverse onderwijskoepels, in Nederland geven de kerndoelen van Stichting Leerplanontwikkeling richting aan de kunstzinnige activiteiten.

Het doel is dat leerkrachten de leerlingen wegwijs maken in de wereld van de kunsten door kunstbeleving en kunstcreatie. Kunst beleven noemen we ook **kunst beschouwen**, hoewel het meer is dan alleen kijken en luisteren. Kunstcreatie gaat over het zelf kunstzinnig aan de slag te gaan, zich kunstzinnig uitdrukken. Dit noemen we ook wel **expressie**.

De wisselwerking kunst beschouwen en zichzelf expressief uiten, zorgt ervoor dat de leerlingen **kunstzinnig geletterd** worden. Kunstzinnige geletterdheid bevat de competenties om met kunst om te gaan en jezelf ermee uit te drukken. Daardoor stimuleer je actieve cultuurparticipatie en bouw je aan een referentiekader voor verdere ontwikkeling. Het begrip competentie bevat niet alleen de kennis en technische vaardigheden, maar ook attitudes, de muzische grondhouding zoals openstaan voor kunst, respect hebben voor diverse cultuuruitingen en verbeelding durven inzetten.

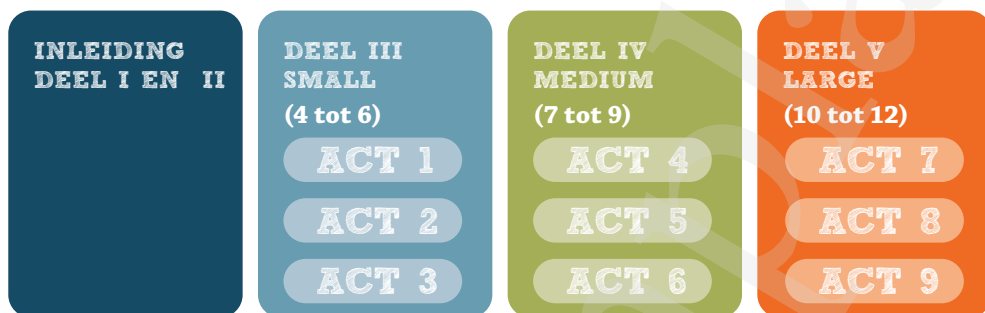
Het samenspel tussen kunstbeschouwing en kunstcreatie is een essentieel onderdeel van **het kunstzinnig leerproces**. Kennis hebben van kunst verstrekt de eigen creatie, je krijgt inspiratie en inzicht in de wat de kunstenaars willen uitdrukken en welke vormgeving ze hiervoor kiezen.

Anderzijds leer je anders kijken naar kunst als je er zelf mee aan de slag bent gegaan. Je ervaart dat kunstenaars een creatief proces doorlopen en gericht keuzes moeten maken vanuit hun onderzoek.

In deze gids vind je heel wat aanzetten voor allerlei creaties. Er zijn veel linken om met leerlingen te beschouwen en om ze creatief uit te dagen.

Negen uitgewerkte activiteiten

In deze gids vind je, naast een brede waaier aan ideeën, negen van a tot z uitgewerkte activiteiten. Drie voor de leeftijd van 4 tot 6 jaar , drie voor 7 tot 9 jaar en drie voor 10 tot 12 jaar . Uiteraard is de leeftijd slechts een indicatie, je kunt gerust lesideeën aanpassen aan jouw specifieke klasgroep.

ACT: activiteit

In elke leeftijdsgroep vertrekt er steeds één les **vanuit de leefwereld**, één **vanuit diverse leercontexten** en één **vanuit de kunsten**.

- Er is steeds een thema dat vertrekt vanuit **de leefwereld**. Dergelijke thema's sluiten sterk aan bij onderwerpen waar de betreffende doelgroep mee bezig is, zoals vriendschap, gaan slapen, schrikken, je verjaardag vieren, keuzes maken ... Deze lessen nodigen uit om **eigen betekenis** te geven aan de expressie. De eindopdrachten zijn zo geformuleerd dat de leerlingen uit hun eigen ervaring en beleving moeten putten.

- Andere thema's sluiten dan weer aan bij **diverse leercontexten**. Dit zijn onderwerpen uit andere leergebieden zoals wiskunde, wereldoriëntatie, taal, levensbeschouwing ... Denk daarbij aan lesonderwerpen als breuken, de ademhaling, beroepen, de riddertijd, de seizoenen ... Hierdoor kun je een verbinding maken tussen kunstzinnige activiteiten en de leerinhouden die in andere vakken aan bod komen. In deze lessen beleven de leerlingen de inhouden van de vakken op een andere manier en krijgen ze de kans om hun **inzichten te verbeelden**.

- Een derde invalshoek voor thema's zijn lessen die vertrekken vanuit **de kunsten**. Deze inspiratie kan een beeldend werk, een dans- of theaterstuk, een muziekfragment of een audiovisuele kunstuiting zijn. Hierdoor zien de leerlingen de samenhang tussen verschillende kunstvormen of hoe kunst een inspiratie kan zijn voor eigen creatieve uitingen. In deze lessen krijg je extra info over de kunstuiting en hoe je **het beschouwend proces** kunt ondersteunen.

Deze drie thema's bieden een brede waaier aan inspiratiebronnen om kunstzinnig mee aan de slag te gaan met leerlingen. Daarnaast willen ze je inspireren om vanuit verschillende invalshoeken een les samen te stellen.

Inspiratie op verschillende niveaus

Deze boekjes zijn samengesteld om tegemoet te komen aan de vraag van leerkrachten naar ondersteuning in het ontwikkelen van doordacht muzisch lesmateriaal. Vandaar de keuze om een aantal uitgewerkte lessen aan te bieden met aanvullende lesideeën en de uitnodiging om zelf te ontwerpen. De inspiratie uit de gids kun je op verschillende manieren inzetten. Je kunt de heel sterk uitgewerkte voorbeeldactiviteiten uitvoeren, zo krijg je echt zicht op het procesgericht werken. Je kunt zelf een activiteit vormgeven op basis van een lesidee, of je kunt vrij aan de slag gaan, geïnspireerd door een uitdaging, een afbeelding.

De **9 voorbeeldactiviteiten** zijn stapsgewijs opgebouwd zoals je die kunt aanbieden aan de leerlingen. Ze hebben steeds dezelfde structuur en bieden houvast voor je muzische les. Je vindt er uitgewerkte doelen, tips voor een vlotte organisatie, heldere opdrachten in een doordachte opbouw en een uitgewerkt eindmoment waarbij de leerlingen presenteren en reflecteren.

Na elke voorbeeldactiviteit volgen **3 lesideeën** voor dezelfde leeftijdsgroep, die vertrekken vanuit dezelfde werkvorm. Bij deze ideeën vind je de doelen, de beschrijving van het lesidee, een suggestie voor een eindopdracht en heel wat tips om van die activiteit een succes te maken. Dit lesidee moet je zelf structureren met aandacht voor de opbouw van een muzische les.

IDEE ZAND TUSSEN MIJN TENEN

Kun je horen, op welke ondergrond je loopt? Grind, zand of stonsel? In deze activiteit onderzoeken de leerlingen verschillende ondergronden met hun voeten. Daarna spelen ze een spel dat een speler leert over het pad van de andere speler en hij de grafische notatie voor zich neemt. Daarna construeert de muziekant of het concert een.

CONCEPT EN DOELEN

De leerlingen (kunnen):

- een grafische partituur ontwerpen op basis van een ondergrond.
- hun voorstelling aanpakken bij het lopen op een klein voetpad.
- een volgende schoolklas door gericht te laten lopen.

EINDOPDRACHT

Voor met twee leerlingen: Een kind maakt een 'Muzieknotatie' van een verschillende ondergrond. Het kind (lezen met verschillende materialen) en loopt hier met de vingervorm. Het kind doet. De andere speler doet het pad niet, maar kan het goed in de grafische notatie met de foto's van de materialen door deze in de 'Muziek' te leggen aan bij de hand. Krijgt dit pad niet dat van de vervoer?

- Geef voldoende tijd aan de verschillende ondergronden te verkennen. Met de vingervorm in de materialen: grind, zand, stonsel, ... Materialen voor de ondergrond: zand, cement, groen, rood, wit, grijs, modder, water, ... Zorg ervoor dat de ondergrond te horen is.
- Beschrijf door welke ondergrond loopt het vingervorm? Wat denk je dat het vingervorm aan het doen is?
- In het de muziek ondergrond maken door het aantal ondergronden te veranderen.
- Het kan een voorbeeld van een handtekening onder de leerlingen hun handen kunnen nemen zodat ze het 'Muzieknotatie' kunnen maken.
- Tip bij de vervoer: In het materiaal met de leerlingen afgeleid dat ze de foto's van de ondergronden die ze hebben hebben of hun tegels van de kinderen. Of ondergrond je de vervoer op de vervoer van de vervoer van de vervoer van de vervoer. De vervoer op de vervoer van de vervoer van de vervoer van de vervoer.

Uiteraard kun je met de aangeboden informatie over de werkvorm ook helemaal zelf een activiteit opbouwen, dan kies je zelf een thema en een bouwsteen die je centraal wilt zetten. Je kiest zelf de kerndoelen en werkt een activiteit uit. Eventueel kunnen de conceptkaarten je hierbij helpen.

Bij de inspiratiegids is ook **digitaal materiaal** beschikbaar, bestaande uit leerplandoelen, filmpjes, muziek, meer achtergrondinformatie en foto's om concreet met het materiaal aan de slag te gaan. Dit wordt weergegeven in deze inspiratiegids met een picto en duidelijke vermelding van welk soort inspiratie je terugvindt. Via de link vooraan in het boek kom je op de website bij de muzische inspiratiegids *Muziek maken met grafische partituren*.

S – Activiteit 2: Kijk uit je doppen – Leerplandoelen

2 HET LESVERLOOP

Een muzische les bevat verschillende stappen. Alle lessen volgen in grote lijnen deze structuur, het zorgt ervoor dat je procesmatig werkt.

Inleiding

De inleiding bevat **een instap**, waarbij je de leerlingen motiveert en in grote lijnen aangeeft wat komen zal. Daarna volgt **een (speelse) opwarming** zodat de leerlingen in de activiteit kunnen komen. Hierin activeer je de mindset die je in de activiteit wenst op te roepen (loskomen, concentratie, samenwerking ...) en werk je actief met het instrument (lichaam, stem, materiaal ...) dat in de les aan bod komt.

Kern

In de kern merk je drie fasen op die typisch zijn voor het muzisch werken: de verkenning (verwerving), de verdieping (of verwerking) en de eindopdracht. In de **verkenning** staat het onderzoeken en experimenteren centraal. De leerlingen doen ideeën op en verkennen de mogelijkheden door diverse opdrachten. In de **verdieping** bereid je samen met de leerlingen stap voor stap de eindopdracht voor met elementen die in de verkenning aan bod kwamen. De **eindopdracht** is de laatste creatieve uitdaging waarin alle elementen uit de vorige fasen samenkomen.

Slot

In het slot volgt een **presentatie** waarbij de leerlingen hun resultaat (product) laten zien aan anderen.

In de **bespreking** (of terugblik) reflecteer je over proces en product en zet je de leerinhouden vast.

Nog even over de eindopdracht

Eindopdrachten hoeven niet altijd groot en ingewikkeld te zijn. Het is een concretisering van de doelen, de leerlingen tonen dat ze aan de doelen hebben gewerkt. Daarom is het belangrijk dat ze haalbaar zijn en toch uitdagend, ze liggen dus in de zone van naaste ontwikkeling. Goede eindopdrachten zijn een concrete vertaling van het concept van de les.

Alle elementen van het concept moeten in de eindopdracht aanwezig zijn:

- Je formuleert ze **concreet**, ze moeten houvast geven zodat de leerlingen zich meteen kunnen voorstellen wat je verwacht. Geef daarom duidelijke doelen op, de voorwaarden waaraan de opdracht moet voldoen.
- Eindopdrachten zijn ook **open**, er zijn meerdere oplossingen mogelijk. Elke leerling of elk leerlingengroepje moet een eigen invulling kunnen geven aan de opdracht.

Een mooi evenwicht tussen open en concreet zorgt voor gepaste afbakening maar nodigt ook uit tot een creatieve invulling.

3 DOELGERICHT WERKEN VANUIT EEN CONCEPT

Het concept is het basisidee van een muzische les, het geeft je een visueel beeld van de essentie van de muzische activiteit. Vanuit dit concept kun je doelen bepalen, je eindopdracht uitwerken, de voorbereidende opdrachten verzinnen, beschouwing integreren en je evaluatiegesprek vormgeven. Het concept bestaat uit vier onderdelen, die elk een andere kleur hebben. Drie onderdelen (blauw, geel en rood) staan bovenaan de cirkel. Eén onderdeel (donkerblauw) onderaan is ondersteunend, dat is het algemeen doel.

Wat is het onderwerp van de les?

Het onderwerp geeft een betekenisvolle invulling van de activiteit. Ze inspireert de leerlingen en activeert de verbeelding. Het onderwerp staat steeds in het blauw.

Wat is de werkvorm waarmee de leerlingen vormgeven?

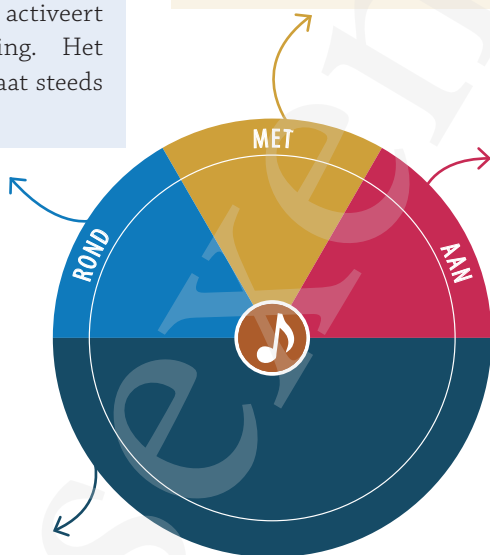
De werkvorm is de techniek waarmee de leerlingen vormgeven. Die werkvormen zijn eigen aan het domein waarin je werkt. In deze inspiratiegidsen staan ze centraal. Werkvormen staan altijd in het geel.

Welke bouwsteen (of -stenen) staat(n) in deze les centraal?

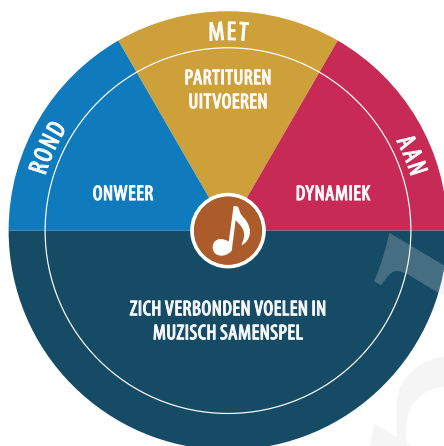
In elk domein zijn er basisbegrippen die je kunt inzetten voor een krachtige vormgeving. Denk maar aan compositie, het gebruik van de ruimte of het gebruik van dynamiek. Je hebt bouwstenen nodig om over een domein te kunnen praten en om de zeggingskracht van je expressie te versterken. In de activiteit focus je op een of meerdere bouwstenen of elementen van bouwstenen. De bouwstenen worden in de conceptcirkel in het rood weergegeven.

Welk grondhoudingsdoel zet je voorop?

Dit **doel** is domeinoverstijgend en zet een of meerdere elementen van de **muzische grondhouding** centraal; dit zijn de attitudes die je wilt nastreven in de les zoals durven iets voor de groep presenteren, genieten van het samenspel, openstaan voor nieuwe ervaringen, bereid zijn rekening te houden met de mening van anderen ... Attitudes staan onderaan in de conceptcirkel in het donkerblauw.

Een voorbeeld:

Vanuit het concept kun je helder de doelen bepalen. Bij de voorbeeldlessen vind je telkens de concrete lesdoelen. Online vind je de koppeling van die doelen aan het specifieke leerplan van de netten. De doelen voor je eigen activiteiten formuleer je op eenzelfde manier. Die kun je dan linken aan het leerplan van je onderwijsnet. Denken vanuit een concept of basisidee zorgt ervoor dat je doelgericht werkt, je legt eerst je doelen vast (vanuit het concept) en dan pas geef je de activiteit vorm. Als je zelf een concept samenstelt, kies dan bewust voor de onderdelen, vanuit de leernoden van leerlingen, vanuit kansen om nieuwe ervaringen op te doen of vanuit je specifieke leerplan- of kerndoelen.

4 ZELF AAN DE SLAG

Procesgericht werken

In een creatief proces werk je vanuit een uitdaging of probleemstelling naar een oplossing. Volgens SLO bestaat het creatieve proces uit vier stappen die niet altijd scherp gescheiden zijn. De overkoepelende vaardigheid is het reflecteren over de verschillende fasen. (SLO, 2019)

– Fase 1 — oriënteren

In deze fase prikkel je de leerling om met de uitdaging aan de slag te gaan. Dit doe je door het thema aan te kaarten en de leerling zicht te geven op de inhoud van de les. Dit kan door het beschouwen van een kunstuiting, het houden van een verkennend gesprek, de verbeelding prikkelen door een verhaal of afbeelding.

– Fase 2 — onderzoeken

Vervolgens verkennen de leerlingen de verschillende mogelijkheden door allerlei experimenten, ze onderzoeken de verschillende onderdelen van de probleemstelling.

– Fase 3 — uitvoeren

Als de leerlingen voldoende onderzocht hebben maken ze gebruik van hun ervaringen en ideeën om de probleemstelling aan te pakken. In deze fase gaan de leerlingen een eigen oplossing bedenken voor de gegeven uitdaging.

– Fase 4 — evalueren

Wanneer de leerlingen de fase van uitvoeren hebben doorlopen bekijken de leerlingen terug op het proces en het product. In deze fase formuleren we leerpunten voor een volgende opdracht.

Dit model sluit sterk aan bij **het procesgericht werken** die je in de voorbeeldactiviteiten kunt terug vinden. Het belangrijkste is dat leerlingen de kans krijgen om een creatief proces te doorlopen door ruimte te maken voor onderzoek.

In een les in het thema mobiliteit geven de leerlingen van het derde leerjaar (groep 5) met kartondruk een drukke stad weer. Ze worden uitgedaagd om hun beleving van de stad weer te geven met aandacht voor de vorm van de objecten en de compositie op het blad. De leerkracht laat hen onderzoeken hoe kartondruk werkt. Ze doet een associatieoefening om hen te laten nadenken over wat zij onder een drukke stad verstaan. Ten slotte maken ze in kleine groepen een beeld van die drukke stad door kartondruk. Ze presenteren hun werk en bespreken sterktes en formuleren nieuwe leerpunten.

Eigen activiteiten opbouwen

Wil je zelf activiteiten opbouwen vanuit de brede inspiratie die in de gids aan bod komt, start dan met het concept vast te leggen. Daarna verzijn je een geschikte eindopdracht – de laatste stap in de activiteit – in combinatie met de manier van presenteren. Vervolgens verzijn je de verschillende vooropdrachten en maak je een lesopbouw. Pas op het einde verfijn je de activiteit door na te denken over de organisatie en de reflectie. Deze manier van ontwerpen noemen we backward design, je ontwerpt eerst de laatste kernopdracht van je activiteit. Tijdens de activiteit werk je daar naar toe.

– STAP 1 — Concept vastleggen

Stel een concept samen: kies een onderwerp, een werkvorm, een bouwsteen en een grondhoudingsdoel. De keuze leg je vast door stil te staan bij de kunstzinnige ontwikkeling van de leerlingen, wil je een nieuwe ervaring aanbieden (verbreden) of dieper ingaan vanuit een specifieke leernood (verdiepen). Leerplan en kerndoelen zijn hierin leidend.

Je merkt dat de leerlingen nog verder moeten groeien in het zich durven uiten voor de klas. Daarom maak je de keuze om in de dramalessen in te zetten op een activiteit waarbij durf als grondhouding centraal staat.

In het leerplan staat dat leerlingen een eenvoudig dansverloop moeten kunnen hanteren, daarom kies je voor de bouwsteen structuur in je concept.

– STAP 2 — Eindopdracht verzinnen

Maak je concept concreet door een laatste opdracht te verzinnen. In die opdracht laten de leerlingen zien dat ze de inhoud van de les verworven hebben, dat ze met de doelen aan de slag zijn gegaan. Eindopdrachten zijn concreet en open geformuleerd omdat ze zo houvast geven, uitdagend zijn en ruimte laten voor eigen invulling.

In een les over soundscapes zullen de leerlingen in kleine groepen een landschap (op een afbeelding) verklanken. Hierbij moeten ze letten op een variatie aan passende klanken (klankkleur) en het moment waarop die geuit worden (compositie). Hierbij moeten ze goed overleggen en afspraken maken.

– STAP 3 — Input bepalen

Bepaal nu welke inspiratie en vooroefeningen je voorziet, zodat de leerlingen de eindopdracht goed kunnen realiseren. Bedenk welke moeilijkheden ze kunnen ondervinden en/of wat ze zeker in de vorige stappen moeten hebben verkend (beschouwing, werkvorm verkennen, bouwsteen ontdekken, het thema onderzoeken ...).

In een les dans over winnen en verliezen maken de leerlingen een dans vanuit bewegingen uit het spel pacman. Tijdens de les zullen ze het hebben over winnen en verliezen, zullen ze pacman-bewegingen onderzoeken, zullen ze eigen bewegingen verzinnen, zullen ze het spel pacman bespreken ...

– STAP 4 — Structureren

Structureer je les aan de hand van de verschillende fasen. Hoe motiveer je de leerlingen? Wat doe je als opwarming? Welke volgorde kies je in de opdrachten? Wat is eerder verkennend, wat eerder verwerkend? Hoe sluit je af, hoe laat je de leerlingen evalueren?

– STAP 5 — Controleren

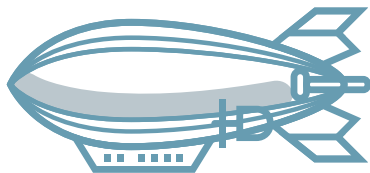
Controleer of je les voldoende sterk is. Is er ruimte voor creativiteit? Komen de kunsten voldoende aan bod? Lukt deze les interactie en betrokkenheid uit? Is het voldoende procesgericht? Werk je duidelijk aan de muzische grondhouding?

	 p		 mf		 f		 mf	 p
				 p	 f	 mf	 p	
	 p	 f	 p	 f		 f	 mf	 p
		 p	 mf	 f		 mf	 p	

DEEL II

DE WERKVORM GRAFISCHE PARTITUREN

- 1 WAT ZIJN GRAFISCHE PARTITUREN?
- 2 EEN KORTE HISTORIEK VAN DE MUZIEKNOTATIE
- 3 GRAFISCHE PARTITUREN IN DE KLAS
- 4 GRAFISCHE PARTITUREN EN BOUWSTENEN
- 5 TIEN TIPS BIJ HET WERKEN MET GRAFISCHE PARTITUREN

1 WAT ZIJN GRAFISCHE PARTITUREN?

'Er zijn deze nacht vreemde vogels langs geweest in de klas. Kijk, ze hebben sporen nagelaten in de zandtafel.' Gebiologeerd kijken de leerlingen naar de lange en korte strepen in het zand. De leerkracht neemt de triangel en speelt. Moeiteloos wijzen de jonge luisteraars de plek aan waar de leerkracht stopt met spelen.

De werkvorm die centraal staat in deze inspiratiegids is 'grafische partituren'. Maar wat is dat dan, een grafische partituur? De naam klinkt gewichtig en doet denken aan complexe dingen. Toch hoeft dit niet zo te zijn. De sporen in de zandtafel spreken voor de leerlingen een logische, muzikale taal: lange strepen klinken lang, de korte strepen kort. Alle sporen samen vormen een grafische partituur.

Een grafische partituur geeft het verloop van een muziekstuk dus grafisch weer.

Dit kan door middel van strepen. Maar ook bollen, kleuren, lijnen, tekeningen, tekstflarden of allerlei abstracte symbolen kunnen ingezet worden om een (verzonnen) klankwereld vast te leggen.

Uit: lesidee Muzikale haiku

De drempel voor leerlingen om met grafische notatie aan de slag te gaan, is laag. Wat niet betekent dat grafische partituren oppervlakkig zouden zijn. Integendeel, grafische partituren zijn net ontstaan omdat componisten hun muzikale ideeën niet vastgelegd kregen in het gekende notatiesysteem van lijnen en muzieknoden. Als leerlingen in een lesje muzieklanken van het platteland nauwgezet noteren in een visueel aantrekkelijke partituur vol klanknabootsing, lijnen en tekeningen, dan stappen ze in de voetsporen van vooruitstrevende componisten uit de vorige en deze eeuw.

Stripsody (Cathy Berberian)
© Cathy Berberian
Graphics by Roberto Zamarin